

Fra Grundtvig-litteraturen

*En Højskolevinter. Elevdagbog fra Provisorieårene i 1880erne. Udgivet af
Roar Skovmand. Institut for Dansk Skolehistorie.*

Der foreligger en righoldig litteratur om folkehøjskolens historie, endog en disputats; men det er fortrinsvis erindringer eller historiske fremstillinger som f. eks. de tre Askov-bøger ved J. Th. Arnfred, Margrethe Christiansen og Hans Lund eller Ernst Triers og Povl Hansens skildringer af Vallekilde højskoles tidlige periode.

I denne omfattende litteratur, skrevet af lærere eller gamle elever i mindets glans, har man savnet en elevdagbog, der gav klart udtryk for, hvordan en elev her og nu oplevede højskolen. Der findes utvivlsomt gemt i bordskuffer mange tilløb og brudstykker til sådanne dagbøger; men et gennemført elevbogsarbejde har man indtil for nylig savnet. Nu foreligger imidlertid en sådan dagbog, der tilmed er ført af en intelligent, moden og selvstændigt tænkende ung mand. Niels Nielsen hed manden; han var fra Sierslev på Stevns, var uddannet tømrer og levende optaget af sin hjemegns folkelige røre, herunder af gymnastikken, som han tog ledende del i. Til vinterskolen 1884-85 meldte han sig som elev på Vallekilde folkehøjskole, draget dertil især af Ernst Triers stærke personlighed, men også af den til højskolen knyttede store håndværkerafdeling, ledet af bygmester Andreas Bentsen. Blandt eleverne kom Niels Nielsen til at indtage en særstilling, idet han måtte medvirke ved ledelsen af den lingske gymnastik, som just året forud havde holdt sit indtog i Vallekilde, hvorfra den i de følgende år skulle gå sin sejrsgang over det ganske land. I foredragssalen kendte Niels Nielsen sig helt ud som elev. Hvad han her modtog navnlig under Ernst Triers brusende forkyndelse, og hvilke indtryk samtaler med lærerne og samlivet med kammeraterne gjorde på ham, giver dagbogen klare udtryk for. Niels Nielsen lytter med hengivelse, men også med kritik. Aldrig trækker han sig tilbage bag blaserthedens skærm, men levende optaget, som han er, giver han sin taknemmelige tilslutning eller sin reservation til kende. Man mærker hos dagbogens forfatter det modtagelige, men også selvstændige sind. Han lader sig ikke forføre. Han er sig selv og forbliver sig selv, hvor højt bølgerne end går. Og de gik højt. Den højspændte politiske situation i vort land nærmede sig tydeligt sit klimaks. Skønt Ernst Trier utvivlsomt helst så »verden« forblive uden for højskolen, så han uforstyrret kunne øve sin egentlige gerning for de unge, var han så engageret i sit folks skæbne, at han ikke kunne eller ville gemme sig bag et klostres mure. (Det blev en

senere slægts fornødenhed ud fra stærke motiver at lade symbolske klosterbuer opføre ved højskolens hovedindgang).

Niels Nielsens dagbog har 166 tætskrevne sider i oktavformat. Optegnelserne er samtidige, formodentlig hastigt nedskrevet om aftenen efter dagens rige oplevelser. Dagbogen er blevet opbevaret i forfatterens hjem, til både Niels Nielsens død (1919) og hans hustrus Birthe Maries (1946); derefter er dagbogen havnet hos datteren Ellen Karlshøj, gift med gårdejer, kreditforeningsdirektør Poul Karlshøj (død 1960), Ellen Karlshøj døde 1968.

Ved et lykkeligt tilfælde faldt denne dagbog i dr. Roar Skovmands hænder. Og det tør siges, at det var just de rigtige hænder. Roar Skovmand, som af alle har den dybeste indsigt i folkehøjskolens historie, har ofte sukket: gid der dog fandtes en elevdagbog, helst ført af en intelligent elev og igen helst fra en bevæget periode i højskolens liv. Og så går ønsket i opfyldelse. Man kan let forestille sig, hvor Roar Skovmands fingre har kriblet, og hvor det har strålet bag brilleglassene, da han fik den gamle, guldene bog i hænderne.

Nogle få stikprøver fra dagbogen skal hidføres eller omtales. Den næste dag efter sin ankomst til Vallekilde 4. 11. 1884 skriver Niels Nielsen. »Jeg har gået og set på alt det der er rejst her omkring skolen, og man må uvilkårlig udbrude: i sandhed, den mand er stor der har skabt al dette, eller rettere, han må ret have lært at give sig ind under Guds fader hånd: at han har fået nåde til at udrette alt dette, og hvad man her ser, er jo dog kun det mindste af hans gerning, det største er dog dette, at tusinder og atter tusinder, rundt om i landet, nu lever et liv, efter det mål han har vist dem«.

7. 11. »Trier sagde idag i sit foredrag at, ligesom sandheden altid bringer velsignelsen med sig, vil alt hvad der er løgn, selv om det ikke er mere end der kan være i et knappenålshoved, bringe forbandelse med sig, jeg syntes ikke rigtig jeg kan underskrive det; skal have talt med ham derom ved lejlighed.«

13. 11. »Jeg kan ikke lade være, at bemærke i det mindste, at Trier idag har talt om forholdet imellem mænd og kvinder, og han har gjort det, sådan at jeg syntes, den ungersvend, som ikke følte sig greben deraf, ja manet til at højagte kvinden, hans hjerte må da være en eneste stor sten. . .« Den 1/12 har Trier talt om Abraham og Loths uenighed om græsgangene. Han har talt om den uværdighed, der følger med hidsigheden, »og det er dog forunderlig at høre ham, så hidsigt et menneske han er, at stå og tale imod dette, og når man hører og ser hvor let han bliver hidsig, og fare op i vrede, skulle man jo næsten tro, han stod og ville fortælle andre hvordan *de* skulde bære sig ad. . . men så sagde han tillige, hvordan han bar sig ad, når vreden tog overhånd med ham, han søgte så at komme i enrum og kastede sig så med inderlig bøn i Gud faders arme. . .« Den 17/12 har Trier talt om profeterne. »Israels profeter, eller skjalde, de var jo indblæste eller, påvirkede af helligånden selv, af virkelig store skjalde havde vi i de siste tider havdt Grundtvig, og han var tolk, både for nordens ånd, og for helligånden, og han anførte udtalelser af Grundtvig selv, som viste at hans store syner og skjaldskaber, det havde han egentlig kun nedskrevet, men den ånd i hvis tjeneste han

* Udgifveren har intet ændret i dagbogens bogstavering eller tegnsætning. Det er ej heller tilfældet i de her hidførte citater.

gik, havde vist ham det, ja sådan ligesom i et syn stillet ham det for øje. Dette med åndens ledelse af menneske og folkelivet, kan jeg ikke rigtig klare mig, og jeg skal dog en gang have talt med Trier om det.«

Højskoleopholdet blev så langt fra nogen idyl. Fortrædeligheder indefra, uro udefra melder sig. Øldrikkeri og forsømmelser giver Trier anledning til en ordentlig dundertale; hvis disse unoder ikke aflægges, må synderne betragte sig som udmeldt fra skolen efter juleferien.

Georg Himmelstrup, Hjørlande (tidligere Vallekildelærer) kommer sidst i november på besøg og bringer forlydender til torvs om maskepi mellem Estrup og Bismarck; denne skulle 1876 have givet Estrup »et tilbud om, at hvis han trængte til soldater, kunde han blot lade Bismarck det vide.« Forstander, lærere og elever synes at have taget denne »oplysning« for gode varer. »Det var ellers morsomt at se hvor Trier, som ellers får skyld for ikke at give sig af med politik, kunde blive ivrig og fare op, både mod Estrup og Bismarck.«

I december finder en voldsom diskussion sted i lærer- og elevkreds i anledning af en artikel af Morten Pontoppidan i »Tidens Strøm«. M. P. hævder, at højskolen taler for meget til fantasi og stemninger; det er en for luftig påvirkning, hvorfor den også ofte fordufter i den prosaiske hverdag, som følger. Niels Nielsen giver delvis Pontoppidan ret og afventer spændt næste nr. af »Tidens Strøm«, hvor man må forvente Pontoppidans anvisning på en solidere kost.

Lad nu disse få eksempler fra dagbogen være nok. Efter læsningen bliver hovedindtrykket: en moden ung mand møder livet på højskolen og i Korskirken med hengivelse, men også med kritik. Hvor overvældende stærkt Trier end har virket på sine elever, så har han også talt til selvstændighedsfølelsen hos de unge. Niels Niensens dagbog viser det. Med rette anfører udgiveren i forordet et brev fra Ernst Trier til Frede Bojsen, hvori han fremhæver, at han altid har lagt vægt på, »at det ikke blev mine meninger, der klistredes uden på mine elever, men at de vakttes til eftertanke, til *selvstændig* og *frit selv* at danne sig meninger. . .«

I den rige højskolelitteratur er Ernst Triers: »Femogtyve Års Skolevirksomhed i Vallekilde« et kildeskrift. Niels Niensens dagbog er det også. Bogen er tilegnet fhv. undervisningsminister Jørgen Jørgensen, selv Vallekildeelev og de frie skolers trofaste og indflydelsesrige talsmand i regering og lovgivende forsamling.

Uffe Grosen.

Arbog for Dansk Skolehistorie, 1967.

Historikere, der ser betydningen af dansk skolelivs udvikling, og pædagoger med sans for den skolehistoriske baggrund har i de seneste år klart erkendt, hvor påtrængende nødvendigt det er dels at indsamle skolehistoriske oplysninger, dels at behandle det indsamlede materiale til bunds gående, som det forventelig kan ske gennem en videnskabelig undersøgelse. To tiltag af ret ny dato må her påkalde opmærksomhed hos alle interesserede. I nærmeste for-